SIRDARYO VILOYATI – O‘ZIGA XOS TURIZM OBYEKTI SIFATIDA

Yuldashov Abrorjon Ubaydulloyevich, GDPI, Tabiiy fanlar kafedrasi dotsenti
e-mail: abroryuldashov56@gmail.com
Yoqubov Sirojiddin Isomiddin o‘g‘li, 2-kurs magistrant,
e-mail: yoqubovsirojiddin84@gmail.com
Ahmedova Vasila Ummatqul qizi, 1-kurs magistrant,
e-mail: asilaahmedova421@gmail.com
Meliqo'ziyev Sunnatullo Baxtiyor o‘g‘li, 1-kurs magistrant,
e-mail: sunnatullomeliqoziyev0727@gmail.com
Shermatov Jasurbek Abdukarim o‘g‘li, 1-kurs magistranti,
e-mail: vip.jasurbek777@gmail.com

Annotatsiya. Bugungi kunda Sirdaryo viloyatida turizm sohasini rivojlantirish va davlat tomonidan huquqiy tartibga solish borasida katta yutuqlarga erishildi. Turizmni rivojlantirish maqsadida tadbirkorlarga juda katta imtiyoz va imkoniyatlar yaratib berilganligi soha rivojining asosiy omili bo‘ldi va xorijiy mamlakatlardan katta miqdorda valyuta kirib kelishiga sabab bo‘lmoqda.

Kalit so‘zlar: Sardoba, agro-ekoturizm, turistik resurslar, turistik infratuzilma, turistik-rekretsion resurslar, turistik imkoniyatlar, arxeologik turizm resurslari.

СЫРДАРЬИНСКАЯ ОБЛАСТЬ — КАК УНИКАЛЬНЫЙ ТУРИСТИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ

Аннотация. Сегодня Сырдарьинская область добилась больших успехов в развитии туристической индустрии и ее правовом регулировании государством. Главным фактором развития отрасли стало предоставление предпринимателям больших привилегий и возможностей для ее развития.

Ключевые слова: Сардоба, агро-экотуризм, туристические ресурсы, туристическая инфраструктура, туристическо-рекреационные ресурсы, туристические возможности, ресурсы археологического туризма.

SYRDARYA REGION AS A UNIQUE TOURIST DESTINATION

Annotation. Today, the Syrdarya region has achieved significant success in developing its tourism industry and its legal regulation by the state. The main driver of the industry's growth has been the provision of extensive privileges and opportunities for entrepreneurs to develop it.

Keywords: Sardoba, agro-ecotourism, tourist resource, tourist infratuzilma, tourist-recreational resource, tourist imkoniyatlar, archaeologist tourist resource.

Kirish. Sirdaryo viloyati 1963-yil 16-fevralda tashkil topgan bo‘lib Shimoldan Qozog‘iston Respublikasi, sharqdan Toshkent viloyati, janubdan Tojikiston Respublikasi va g‘arbdan Jizzax viloyatlari bilan chegaradosh. Relyefi asosan to‘lqinsimon tekislik bo‘lib, janubdan shimoli-g‘arbga pasayib boradi. Mirzacho‘l dashtining bir qismi viloyat hududiga kiradi. Absolyut balandligi shimolda 230 m, markaziy qismida 400–450 m, janub va janubi-g‘arbda 600–650 m. Sharqida keng Sirdaryo vodiysi joylashganViloyatning yer maydoni 4,3 ming km^2 ni tashkil etadi. Ma’muriy markazi Guliston shahri. Aholi soni 930843 ming kishidan ortiq (01.01.2025-yil). Ma’muriy tuzilishi 8 ta tuman, 5 ta shahar va 25 ta shaharchadan iborat. Yirik shaharlari: Guliston, Yangiyer, Sirdaryo, Shirin va Baxt.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili Turizm sohasining nazariy masalalari, uning barqaror rivojlanishi hamda hududiy xususiyatlari xorijlik va respublikamizdagi tegishli soha mutaxassislari tomonidan atroflicha o‘rganilgan. Masalan, xorijiy olimlardan Pearce D.G., Butler R.W. (1999) kabi olimlar asarlarida uning ilmiy-nazariy jihatlari ko‘rib chiqilgan. Xuddi shu kabi tadqiqotlar, lekin faqatgina uning hududiy rivojlantirish negizida ko‘rib chiqilgan masalalar Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi (MDH) davlatlaridan Zorin I.V., Kaverina T.P., Kvartalnov V.A. (2005), Bogolyubov V.S., OrlovskayaV.P. (2005), Durovich A.P., Kabushkin N.I., Sergeyeva T.M. (2003), Senin V.S. (2003), Xristov T.T. (2005), Chudnovskiy A.D. (2014), Fedsov V.G. (2008), Birjakov M.B. (2000) kabi mutaxassislarning ilmiy ishlarida bayon etilgan. O‘zbekiston Respublikasida Abduraxmonov Q.X. (2013), Boltaboyev M.R. (2017), Pardayev M.Q. (2006), Tuxliyev I.S., Qudratov G‘.H. (2007), Tuxliyev N., Abdullayeva T. (2006), Turayev B.X. (2005), Nigmatov A.N. (2011, 2012, 2018–2021), Aliyeva M.T. (2007) kabi iqtisodchi va geograf olimlarning ilmiy tadqiqotlarida turizm sohasini mamlakatimizda rivojlantirishga oid takliflari ishlab chiqilgan. Hamidov O.X. (2006), Ibragimov N.S. (2017), Ro‘ziyev S.S. (2007), Shamuratova N.T. (2011), Kamolov B.X. (2017), Yakubjonova Sh.T. (2012), Shomurodova Sh.G. (2020), Mahmudov M.M. (2021) kabi tadqiqotchilarning ilmiy ishlarida esa O‘zbekiston va uning ma’muriy hamda mintaqaviy birliklarida turizmning ilmiy-nazariy asoslariga alohida urg‘u berilgan. Yuqorida keltirilgan ilmiy ishlar tahlili asosida shuni ta’kidlash zarurki, Sirdaryo viloyatida turizmni rivojlantirishning hududiy xususiyatlari yetarlicha o‘rganilib, ta’lim tizimiga joriy etilmaganligi mazkur tadqiqot mavzusining tanlanishiga asos bo‘ldi.

Viloyat tarixi haqida guvohlik beruvchi yodgorliklardan biri Sardoba tumani hududida joylashgan Sardoba yodgorligidir. Sardoba forscha (sard – sovuq, zah hamda ob – suv) “muzdek suv” degan ma’noni anglatadi.

Sardobalar karvon yo‘llarida qurilgan va ipak yo‘ladagi karvonlarni suvga bo‘lgan ehtiyojini qondirgan. Ular hanuzgacha o‘z jozibadorligini yo‘qiotmagan va ichki hamda tashqi turizmni rivojlantirishning asosiy obyektlaridan bo‘lib hisoblanadi (1-rasm). O‘tgan asr tarixchilarining yozishicha, yog‘ochli sardobasi yaqinida karvonsaroy hamda bog‘-rog‘lar bo‘lgan. Sardoba gumbazsimon ko‘rinishga ega. U nihoyatda sifatli g‘ishtdan qurilgan. G‘ishtlar kvadrat shaklida bo‘lib, ularning hajmi

25x25x5 sm. dir. Gumbazning ichki diametri 15 metr, balandligi 12 metrni tashkil etadi. Ichki qismida 2 metr balandlikda yopiq, uyasimon tuynuklar joylashgan. O‘tgan asrda sardoba ichida Yevropaliklar tomonidan quduq qazilgan. Ushbu quduqning devorlari yog‘och bilan o‘ralgan. Sardoba devorining qalinligi pastki qismida 1,5 metrni tashkil etsa, yuqoriga ko‘tarilgan sari yupqalashib boradi. Eng yuqori qismida uning qalinligi bir g‘isht ko‘rinishida bo‘ladi. Suvning aynib qolmasligi uchun sardobada uchta ventilyatsion tuynuklar o‘rnatilgan. Gumbazning yuqori qismi shu maqsadda ochiq qoldirilgan. Shu sababli sardoba suvi muzdek, toza va tiniq bo‘lgan.

Sirdaryo viloyatidagi sardobada o‘tkazilayotgan turistik bayramlar (1-rasm)

Viloyatda yerni kompleks o‘zlashtirish ilk bor XX asrning 50-yillarda amalga oshirilgan. Asrlar davomida kimsasiz, to‘qay va butazorlardan iborat Mirzacho‘l hududida o‘zlashtirish ishlari natijasida obod shahar va qishloqlar, sug‘orish inshootlari, ishlab chiqarish korxonalari va ho kazolar bunyod etilgan.

Respublikamiz mustaqillikka erishganidan so‘ng Sirdaryo viloyatida iqtisodiy va ijtimoiy sohalarda muhim o‘zgarishlar ro‘y berdi. Viloyat hududidan “Toshkent-Termiz” Katta O‘zbek Trakti o‘tgan. Mustaqillik yillarida viloyatda qurilish, shahar va qishloqlarni obodonlashtirish borasida muhim ishlar amalga oshirildi. Mustaqillik bosh maydonining rekonstruksiyasi, Xotira maydoni, Markaziy va tijorat banklari binolari, Birja va Biznes markazlari, “ Ma’naviyat va ma’rifat” markazi, “Kemping” tipidagi majmua, zamonaviy vokzal, ko‘p qavatli turar-joy binolari, “Alpomish” sport saroyi, Boks saroyi, Markaziy o‘yingoh, Suzishhavzasi va boshqa sport komplekslari bunyod etildi.

Tadqiqot metodologiyasi. Viloyatning umumiy maydoni 427,6 ming gektarni tashkil etib, uning qariyb 60 foizida dehqonchilik qilinadi. Bir foizga yaqin maydoni o‘rmonzorlardan iborat bo‘lsa, 5 foizini yaylov tashkil qiladi.

Viloyat hududida bitta muhofaza etiladigan hudud mavjud. U ham bo‘lsa, Sirdaryo bo‘yidagi to‘qayzorlarda 1995-yili tashkil etilgan va noyob yovvoyi qushlarni ko‘paytirishga ixtisoslashgan “Sayhun” xo‘jaligidir. Xo‘jalik faoliyati yovvoyi o‘rdak va g‘ozlarni ko‘paytirishdan tashqari 382 gektar maydondagi to‘qayzorlarni ham asl holatda saqlab qolishga yo‘naltirilgan. Bu yerda O‘zbekiston Respublikasi “Qizil kitobi”ga kiritilgan 30 xildan ortiq daraxtsimon va butasimono‘simliklar o‘sadi, dasht qora iloni, to‘ng‘iz, shoqol, Sirdaryo qirg‘ovuli kabi 20 xildan ziyod yovvoyi parranda qo‘nim topgan.

Viloyatning turistik imkoniyatlari. Hozirgi kunda, Sirdaryo viloyati hududida 78 ta turistik obyekt ro‘yxatga olingan bo‘lib, shundan 18 tasi arxeologik, 15 tasi arxitektura va 41 tasi monumental san’at yodgorliklari hamda 4 tasi diqqatga sazovor joylardir [1, 4-b.].

Yuqoridagi turistik obyektlarni Sirdaryo viloyati ma’muriy-hududiy birliklari bo‘yicha tahlil qilganda, quyidagilarni ko‘rish mumkin (1-jadval). Viloyat turizm obyeklarining salmog‘i bo‘yicha Guliston shahri alohida o‘rin tutadi. Shaharning viloyat turizm obyektlaridagi ulushi 34,6 foizni tashkil etadi. Undan keyingi o‘rinda 11,5 foiz bilan Sirdaryo va Xovos tumanlarini ko‘rsatib o‘tish mumkin.

1-jadval. Sirdaryo viloyatining ma’muriy-hududiy birliklari bo‘yicha obyektlarning turizm turlari bo‘yicha taqsimlanishi

T/r	Mamuriy-hududiy birliklar	Turizm turlari				Jami
		arxeologik	arxitektura	Monumental	diqqatga sazovor joylar	
1.	Sirdaryo	4	1	4	-	9
2.	Sayhunobod	6	-	-	-	6
3.	Guliston	1	3	1	-	5
4.	Oq oltin	1	-	4	-	5
5.	Sardoba	1	1	1	-	3
6.	Xavos	3	2	-	4	9
7.	Guliston shahri	1	8	18	-	27
8.	Boyovut	1	-	3	-	4
9.	Mirzobod	-	-	3	-	3
10.	Shirin sh.	-	-	2	-	2
11.	Yangiyer sh.	-	-	5	-	5
Jami		18	15	41	4	78

Tahlil va natijalar. Viloyat turizm obyeklarining salmog‘i bo‘yicha Guliston shahri alohida o‘rin tutadi. Shaharning viloyat turizm obyektlaridagi ulushi 34,6 foizni tashkil etadi. Undan keyingi o‘rinda 11,5 foiz bilan Sirdaryo va Xovos tumanlarini ko‘rsatib o‘tish mumkin. Lekin, qolgan tuman va shaharlarni hech birining salmog‘i 10 foizga yetmaydi yoki bo‘lmasa eng ko‘pi bilan 6 ta turistik obyekt joylashganini ko‘rish mumkin.

Viloyatda mehmonxona va shunga o‘xshash turistlarni joylashtirish vositalarining umumiy soni 18 ta bo‘lib, joylar soni esa 1042 tani tashkil etadi.

Bundan tashqari, viloyatda 1 ta muzey, 1 ta teatr, 4 ta madaniyat va istirohat bog‘lari mavjud. Muzeyda turli eksponatlar fondi 1296 ta bo’lib, shulardan: rassomlik 174 ta, numizmatika 199 ta, maishiy va etnografiya buyumlari 127 ta, amaliy san’at buyumlari 291 ta, suratlar 96 ta, arxeologiya buyumlari 358 ta, qadimgi rasmiy hujjatlar 7 ta va boshqalar 44 tani tashkil etadi. Madaniyat va istirohat bog‘larining umumiy maydoni 14,6 ga dan iborat. Ularda 30 tadan ortiq attraksionlar foydalanishga topshirilgan.

Sirdaryo viloyati mamlakatimizning markaziy qismida, mintaqamizdagi eng katta daryolardan birining bo‘yida joylashgan bo‘lib, hududda

sayyohlikning ayrim turlari, ayniqsa agro-ekoturizmni rivojlantirish imkoniyatlari katta. Shuni hisobga olgan holda, Turizmni rivojlantirish davlat qo‘mitasi tomonidan viloyatning mazkur yo‘nalishdagi salohiyatini oshirish yo‘lida izchil ishlar olib borilmoqda. Jumladan, 2025-yil birinchi yarim yilida 3 ta oilaviy mehmonxona, 5 ta restoran va kafe hamda bir necha turoperatorlik subyektlari tashkil etilib, turistik toifadagi mikroavtobus hamda elektromobillar qatnovi yo‘lga qo‘yilgan [15, 18-b.].

Viloyatning turistik salohiyatini ro‘yobga chiqarishda mehmon va sayyohlarni jalb qiluvchi jihatlar, xususan “Sharq ekzotikasi”ga alohida e’tibor qaratilmoqda. Jumladan, viloyat hududidan o‘tuvchi avtomagistral yo‘l bo‘ylarida tuyachilikni rivojlantirish bilan shug‘ullanuvchi tadbirkor va fermerlar tomonidan o‘tovlar qurilib, tuya suti va esdalik sovg‘alari sotuvi yo‘lga qo‘yilgan.

Sirdaryo viloyatiga 2018-yilda 14786 nafardan ortiq, 2019-yilda 21341 nafar xorijiy va mahalliy sayyohlar tashrif buyurgan. Shundan, 2018-yilda 2019 nafari, ya’ni 13 foiz, 2025-yilda 2297 nafari ya’ni 10 foiz xorijiy sayyohlar bo‘lgan.

2025-yil viloyatda turistik foliyatni amalga oshiruvchi tashkilotlar soni 1 ta, xizmat ko‘rsatilgan shaxslar soni 6601 nafar yurtimiz fuqarolarini tashkil etdi. 2024-yilda sotilgan jami sayyohlik yo‘llanmalarining soni 60 tani, qiymati 397,2 mln. so‘mni tashkil etdi. Viloyat hududida mehmonxona va shunga o‘xshash sayyohlarni joylashtirish maskanlari umumiy soni 18 ta bo‘lib, ulardagi o‘rinlar soni 1042 tani tashkil etib, 2025-yilda ularda 21300 kishi joylashtirildi.

2025-yilda Sirdaryo viloyatiga tashrif buyurgan shaxslar 21341 nafar bo‘lib, shundan ish yuzasidan va kasbga oid maqsadlarda 39,9 foiz, qarindoshlarini yo‘qlash uchun 2,8 foiz, boshqa shaxsiy maqsadlarda 2,7 foiz, davolanish va sog‘lig‘ini tiklash maqsadida 0,2 foiz, tranzit 5,9 foiz hamda ta’lim va kasbiy tayyorgarlik uchun 0,2 foizni tashkil etgan [16, 18-b.].

Viloyatga tashrif buyurganlarning 1365 nafari O‘zbekiston fuqarolari bo‘lsa, 19044 nafari MDH mamlakatlari, qolgan 932 nafari esa uzoq xorij mamlakat fuqarolaridir.

Sirdaryo viloyatida turizm sohasini rivojlantirishga bir qator omillar ta’sir qilib, ularning asosiylari 2-jadvalda aks ettirilgan.

2-jadval. Mintaqaviy turizmni rivojlantirishning asosiy omillari va tuzilmaviy elementlari

Asosiy omillar	***Tuzilmaviy elementlar***
Turistik	□ Tabiiy geografik. □ Tarixiy-madaniy. □ Zamonaviy turistik.

Ijtimoiy-iqtisodiy	1. Turistik ehtiyojlarning qondirilishi. 2. Mahalliy ishchi kuchi bilan ta’minlanganlik. Turizmning rivojlangan turlari haqida ma’lumotlarning mavjudligi.
Tashkiliy-boshqaruv	Mintaqada turistik faoliyatning tashkil etilishi va uning moliyalashtirilishi. - Turistik infratuzilmalarning rivojlanganligi. - Mintaqaning transport-logistik imkoniyatlari. Turizmni rivojlantirishni mintaqaviy rejalashtirilishi va boshqarilishi. - Turistlar xavfsizligini ta’minlashi.

Turistik resurslar. Viloyat turizm sohasini rivojlantirishda poydevor vazifasini turistik resurslar bajaradi (3-jadval).

Mana shunday beqiyos tabiiy-geografik, tarixiy-diniy, zamonaviy turistik resurslarga ega bo‘lgan Sirdaryo viloyati haqida dunyo ahlini xabardor qilish, bu yerga imkon qadar ko‘proq xorijiy sayyohlar va fuqarolarimizni jalb etish ushbu sohani rivojlantirishning dolzarb vazifalaridandir.

Ijtimoiy-iqtisodiy omillar. Xorijiy va mahalliy sayyohlarga turistik xizmatlarning hajmi 2018-yilda 2031,4 mlrd. so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, mazkur ko‘rsatkich 2025-yilda 9,3 foizga oshib, 2726,8 mlrd. so‘mga teng bo‘ldi.

Viloyatda turizm sohasini rivojlantirishda uning rivojlangan turlari haqidagi ijtimoiy-iqtisodiy ma’lumotlarga ega bo‘lish va ularni amaliyotga tatbiq etish o‘ta muhim. Masalan, Sirdaryo viloyatida keying yillarda zamonaviy turizm turlaridan ekoturizm, rekreatsion turizm va agroturizm keng tarmoq otmoqda [17, 18-b.].

3-jadval. Sirdaryo viloyatining turistik resurslarining hududiy taqsimlanishi

Turistik resurslar	***Tarkibi***	***Hududiy joylashuvi***
Tabiat komponentlari, boyliklari va biologik xilma-xillik	Cho‘l tabiati, relyefi, flora va faunasi	Viloyat bo‘yicha
Sirdaryo daryosi va uning havza resurslari	Daryo, uning sohilidagi turistik-rekretsion resurslari, daryo o‘zanidagi to‘qayzor, o‘rmon va boshqa o‘simliklar dunyosi	Boyovut, Guliston, Sayhunobod, Sirdaryo

Arxeologik turizmresurslari	Qadimiy qal’alar, arxeologik topilmalar	Sirdaryo, Sayhunobod, Guliston, Oqoltin, Sardoba, Xovos, Boyovut hamda Guliston sh.
Tarixiy turizm resurslari	Tarixiy obidalar	Sirdaryo, Guliston, Sardoba, Xovos vaGuliston sh.
Diniy turizm resurslari	Diniy muqaddas qadamjolar	Xovos

Qolaversa, ushbu zamonaviy turdagi turistik xizmatlarni rivojlantirish uchun viloyatda barcha imkoniyatlar mavjud.

“Ko‘hna Xovos” tepaligi ziyoratgohi. Viloyat hududidagi eng qadimiy shaharlardan biri – Xovos. Bu shahar qadimda zilzilalar orqali buzilib, vayronaga aylangan va ko‘milib ketgan. Endilikda uning o‘rnida Xovos tumani markazi yaqinida joylashgan mahobatli Xovostepa yodgorligi qad rostlab turibdi. Shahar qadimda katta hududni egallagan. Hozirgi kunda uning 1 gektardan ziyod arka qismi, 11 gektarlik tepalik ostida vayron holda saqlanib qolgan. Shahristonning ba’zi joylari va rabotlari yo‘q bo‘lib ketgan. Xovos nihoyatda qadimiy shaharlardan biri bo‘lib kamida 2400-2500-yillik tarixga ega.

Tarixchi olimlarning ma’lumotlariga ko‘ra Xovosda 28 ta tabarruk qadamjoy bo‘lgan. Endilikda ulardan 12 tasi saqlanib qolgan. Shulardan biri *“Xasti buzurgon” ziyoratgohi* sanaladi. Ziyoratgohda “Xasti buzurg” laqabi bilan ulug‘langan Jobir boboning qabri joylashgan. Rivoyat qilishlaricha, Jobir bobo Xovos mintaqasiga Islom dinini targ‘ib qilish uchun kelgan. Bu inson Xovosni obod qilishda qatnashgan va xalq o‘rtasida ilm-ma’rifat tarqatgan. Shu sababli «Xasti buzurg» deya ulug‘langan.

“Bibi ocha” ziyoratgohi Jobir boboning turmush o‘rtog‘i Bibi Xadicha dafn etilgan. Bu yerda ona yoki buviga ocha deya murojaat qilishgani sababli u kishi Bibi ocha nomini olgan.

“Yusufbobo” *ziyoratgohi* qadimdan temirchilik bilan shug‘ullangan va tabiblik qilgan, keyinchalik temirchilar piri deb ulug‘langan Yusufbobo maqbarasi mavjud.

“Sherbobo” *maqbarasi* o‘tmishda Xovosni dushmanlardan himoya qilgan, himoyachilarga bosh bo‘lgan Ibrohim ismli inson dafn etilgan.

Qadimiy “Namozgoh” masjidini xovosliklar Jobir boboning yetuk va donishmand farzandlaridanbiri ***“Sa’du Sa’id”*** (Sayyidlarning ulug‘i) sharafiga nomlangan. Bu ziyoratgohlar bugungi kunda obod maskanlarga aylantirilgan.

“Yog‘ochli Sardoba” gumbazi Sardoba tumanidagi “Toshkent-

Samarqand-Buxoro” shaharlarini bog‘lovchi avtomagistral yo‘l yoqasida joylashganligi uchun ham yo‘lovchilar uchun juda qiziqarlidir. Sardoba haqidagi ilk ma’lumotlar Hofiz Tanish al-Buxoriyning “Abdullanoma” asarida keltirilgan. Buxoro xoni Abdullaxon II Toshkentga yurishi chog‘ida shu hududda hordiq chiqarish uchun to‘xtab, suvsizlikdan qiynalgan askarlari uchun sardoba va karvonsaroy qurishni buyuradi. Inshootning g‘ishtlari kvadrat shaklda bo‘lib, gumbazning ichki diametri 15 va balandligi esa 12 metrni tashkil qiladi. Sardobaning ichki qismida yerdan 2 metr balandlikda yopiq, uyasimon tuynuklar joylashgan. Devorining qalinligi pastki qismida 1,5 metrni, yuqoriga ko‘tarilgan sari yupqalashib boradi va eng yuqori qismida uning qalinligi bir g‘isht ko‘rinishiga ega.

Tibbiyot turizm yo‘nalishida zamonaviy jihozlar bilan ta’minlangan tibbiyot muassasalari, tuyachilikni rivojlantirish orqali tuya suti va qimron mahsulotlarini ko‘paytirish, urologiya va zamonaviy diognostika maskanlarini barpo etish rejalashtirilgan. Qo‘shni viloyatlardan dam olish va sog‘lig‘ini tiklash maqsadida tashrif buyuruvchi sayyohlar uchun sog‘lomlashtirish maskanlaridan samarali foydalanish orqali tibbiy turizmni, xususan klinikalar faoliyatini yanada rivojlantirish choralari ko‘rilish orqali viloyatga zamonaviy jihozlar va asbob-uskunalar keltirilib, yangi ish o‘rinlari yaratish. Masalan, viloyatda joylashgan viloyat Ko‘z kasalliklari dispanseriga qo‘shni Qozog‘iston va Tojikiston respublikalaridan bir necha ming sayyohlar o‘z sog‘lig‘ini tiklash maqsadida tashrif buyurmoqda.

Ekoturizm yo‘nalishida Sirdaryo daryosi bo‘yida hamda “Barxan”, “Chinor”, “Qolg‘ansir” dam olish maskanlarida qo‘shimcha kottedjlar, biotualetlar hamda bolalar uchun ko‘ngilochar, o‘yin maydonchalari, otlarda sayr qilish joylarini tashkil etish. Sirdaryo tumanining xushmanzara joyidan oqib o‘tuvchi Sirdaryo daryosi yoqasida xorijiy va mahalliy sayyohlar uchun baliq ovlash va ovchilik yo‘nalishini rivojlantirish natijasida viloyatga xorijiy va mahalliy turistlar oqimini ko‘paytirish va mavsumiy ish o‘rinlarini yaratish. “Qolg‘ansir” davlat o‘rmon-ov xo‘jaligida “Elektroapparat zavodi” MCHJ tomonidan 350 gektar yer maydonida umumiy loyiha qiymati 404,0 mlrd. so‘mlik eko dam olish maskani barpo etish.

Ziyorat turizmi yo‘nalishida “Ko‘hna Xovos” arxeologik yodgorligini respublika va chet el OAVda, ijtimoiy tarmoqlarda keng targ‘ib qilish va sayyohlar oqimini ko‘paytirish. O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi bilan hamkorlikda “Ko‘hna Xovos” arxeologik yodgorligini YUNESKOning Butun jahon madaniy meros obyektlari ro‘yxatiga kiritish choralarini ko‘rish. Guliston davlat pedagogika instituti “Tabiiy fanlar” kafedrasi professor-o‘qituvchilari bilan hamkorlikda viloyatda qo‘shimcha ziyoratgoh maskanlanlarni aniqlash ustida keng izlanishlar olib borish [12, 25-b.].

Xovos tumani hokimligi va tegishli tashkilotlar bilan hamkorlikda “Ko‘hna Xovos” arxeologik yodgorligi hududiga yaqin hududda xorijiy va mahalliy sayyohlarni uzoq muddat olib qolish maqsadida o‘zbekona urf-odatlar asosida barpo etilgan oilaviy mehmon uylari, suvenir do‘konlar, milliy azaliy va yo‘qolib borayotgan taomlarni tayyorlaydigan “O‘zbek

oshxonasi”ni tashkil etish. Respublikadagi barcha faol turoperatorlar bilan aloqalar o‘rnatib, “Ko’hna Xovos” arxeologik yodgorligini turmarshrutlarga kiritish. Respublikadagi faol turoperatorlar bilan ichki turizmni rivojlantirish bo‘yicha hamkorlikni yo‘lga qo‘yish. Shu bilan birga, infratuzilma, jumladan mehmonxona xizmati, ovqatlanish shohobchalari, ko‘ngilochar maskanlar tashkil etish va yodgorlik M-34 avtomagistral yo‘l bo‘yida joylashganligini hisobga olib, katta yo‘l bo‘yiga katta hajmdagi LED ekranlarini o‘rnatish va muntazam arxeologik yodgorlik to‘g‘risidagi videoroliklarni qo‘yib borish.

Xulosa va takliflar. O‘rganilgan nazariy bilimlar xorijiy tajribalar hamda bir qator me’yoriy-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish natijasida ishlab chiqilgan quyidagi taklif va tavsiyalarni keltirib o‘tamiz:

- Oqoltin tuman “Yangi Toshkent” mahalla hududida “Sardoba muzeyi”ni tashkil etish;
- Sayhunobod tumani “Robot” SIU hududi Sayxun qo‘riqxonasini Turuzmni rivojlantirish davlat qo‘mitasi tasarrufiga o‘tkazish;
- oilaviy mehmon uylarini tashkil etish va faoliyatini yahshilash maqsadida tadbirkorlar uchun imtiyozli bank kreditlarini ajratish hamda «Har bir oila-tadbirkor» davlat dasturiga kiritish;
- xalqaro avtomagistral yo‘l bo‘ylarida turistik obyektlarni barpo etish maqsadida tadbirkorlarga yer maydonlarini auksionga qo‘ymasdan Vazirlar Mahkamasi yoki viloyat hokimining tegishli qarorlari asosida ajratish;
- barcha tuman va shahar hokimliklarida turizm yo‘nalishida bir nafar xodim uchun shtat birligini ajratish;
- barpo etiladigan ekoturizm obyektlarini davlat xususiy sherikchiligi asosida amalga oshirish;
- “Ko‘hna Xovos” ziyoratgohini YUNESKOning Butunjahon madaniy meroslar ro‘yhatiga kiritish va h.k.

Xulosa o‘rnida shuni alohida ta’kidlash lozimki, bugungi kunda mamlakatimizda turizm sohasini rivojlantirish va davlat tomonidan huquqiy tartibga solish borasida katta yutuqlarga erishildi. Mazkur sohani rivojlantirish maqsadida tadbirkorlarga juda katta imtiyoz va imkoniyatlar yaratib berilganligi soha rivojining asosiy omili bo‘ldi. Shu bilan bir qatorda ba’zi bir kamchilik va foydalanilmayotgan imkoniyatlar borki, ularni bartaraf etish va bu yo‘lda rivojlangan xorijiy davlatlarning ijobiy tajribalaridan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2016-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga mo‘ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan, Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma’ruzasi. 2017-yil 14-yanvar.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 2 декабрь “Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал

ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ - 4861-сон фармони.

3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 4 октябрдаги “Моддий маданий мероснинг кўчмас мулк объектлари миллий рўйхатини тасдиқлаш тўғрисида” 846-сонли қарорига 1- илова.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида туризмни жадал ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ги 2019 йил 5 январдаги ПФ-5611 Фармони.

5. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 18 июндаги

“Туризм тўғрисида”ги қонуни.

6. Биржаков М. Б. Введение в туризм: изд. 9-е, перераб. и доп. СПб.: Издательский дом “Герда”, 2007. – 576 с.

7. Воронцова М.Г. Туризм: организация и управление. Учеб. Пособие. – СПб: «СПбГУКИ», 2004.– 214 с.

8. Туризм асослари. Тухлиев И.С. ва бошқ. Ўқув қўлланма. 3-нашри. – С.: “СамИСИ”, 2010. – 284 б.

9. Тухлиев И.С., Ҳайитбоев Р., Ибодуллаев Н.Э., Амриддинова Р.С. “Туризм асослари”. Ўқув қўлланма. Қайта ишланган ва тўлдирилган 3-нашри. — С.: СамИСИ, 2010. – 284 б.

10. Тухлиев Н., Абдуллаева Т. “Менеджмент и организация бизнеса в туризме Узбекистана”. - Т.: “ГНИ Ўзбекистон миллий энциклопедияси”, 2006. – 367 с.

11. Нигматов А. “Агротуризм: янги имкониятлар сари”. − Жамият, 42-сон, 2007. 13−16-б.

12. Нигматов А. “Табиий география ва геоэкология назарияси”. –Т.: “Наврўз”, 2018. – 220 б.

13. Bayqabilov X.M., Nigmatov A.N., Mirackmalov M.T., Karakulov N.M. “Toponomic analysis of world countries degree of learning toponimic classification and natural geographical aspects (examples of European countriyes)” // Internation journal of recent Technology and Engineering. Volume 8, Issue 4, November 2019. – 814-819 pg. https://www.scopus.com/sourceid/21100889873

Internet manbaalari:

14. Travel & Tourism Economic Impact 2019. World,[Электронманба]: http://www.wttc.org

15. UNWTO Tourizm Highlights 2015 Edition, [Электрон манба]: http://www.unwto.org

16. UNWTO Tourizm Highlights 2019 Edition, [Электрон манба]: http://www.unwto.org

17. https://lex.uz.

18. https://uzanalytics.com.
19. https://www.sirstat.uz/uz/432-analiticheskie-materialy-uz/2022-O‘zbekiston-respublikasida-turizm-va-dam-olish-sohasi-rivojlanishining-asosiy-ko’rsatkichlari.
20. https://www.stat.uz/uz/rasmiy-statistika/social-protection-2.
21. https://www.uznature.uz.
https://www.uzreport.news/society/sirdaryo.